

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛУЦИШИНА ДАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 7.03:7.036:7.067 (477) «20»

АНОТАЦІЯ ДИСЕРТАЦІЇ

**ТВОРЧІСТЬ МОЛОДИХ ХУДОЖНИЦЬ АКТУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
КИЄВА 2000-2010-Х РОКІВ**

Спеціальність – 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
Галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Науковий керівник:
Юр Марина Володимирівна
доктор мистецтвознавства

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Луцишина Д. В. Творчість молодих художниць актуального мистецтва Києва 2000-2010-х років. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво» (02 – Культура і мистецтво). – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2022.

Актуальність дослідження творчої діяльності українських художниць актуального мистецтва зумовлена зміною українського культуроцентризму на ширший контекст та необхідністю повнішого розуміння не лише мистецьких, а й складних соціокультурних процесів в Україні та світі, а також втрати/набуття ідентичності в сучасному транзитивному мистецтві України. Вивчення творчих практик мисткинь дозволить простежити глобальний мистецький діалог та окреслити майбутні тенденції розвитку мистецтва, інтерпретувати його відповідно до світового процесу. Присутність молодих художниць Києва стає все помітнішою у мистецтві й культурному середовищі України та закордоном, проте їхній внесок у розвиток актуального мистецтва Києва наразі досліджений недостатньо. Це спричинено різними факторами: твори молодих мисткинь створені відносно недавно, вони часто зачіпають гострі або табуйовані теми, вдаються до сміливих експериментів (нерідко на межі практик, що сприймаються як маргінальні), інституційна підтримка часто є недостатньою, а численні проекти реалізуються як малобюджетні. Таким чином, доробок молодих мисткинь в актуальному мистецтві Києва потребує належного дослідження та фахової оцінки.

Наукове завдання дисертації полягає у дослідженні творчої діяльності молодих художниць актуального мистецтва Києва 2000-2010-х років, оцінці їхніх творчих інтенцій та шляхів їх втілення, визначенні історичного та соціокультурного контексту, який справив вплив на творчі практики молодих художниць, простеженні взаємозв'язків з глобальним мистецьким процесом.

Наукова новизна полягає у сформульованих положеннях щодо еволюції творчості художниць в українському та світовому мистецтві, їхніх спрямувань та художніх експериментів, зокрема у гендерному дискурсі, виставкової діяльності молодих художниць 2000-2010-х років у актуальному мистецтві Києва, а фактологічний матеріал і систематизована джерельна база становлять цінність для подальших наукових досліджень в українському образотворчому мистецтві та культурі.

Використані у дослідженні методи обумовлені темою та завданнями дисертації і ґрунтуються на аналізі творчості молодих мисткинь у

взаємозв'язку історичних, соціокультурних та технологічних аспектів, а також гендерного аспекту (зважаючи проблеми, які розробляють мисткині). Актуальним видається застосування феміністичної оптики до вивчення творчості жінок у площині мистецтва, адже гендер авторки(а) мистецького твору, як і гендер глядачів, відіграє помітну роль у процесі творення та сприйняття.

Здійснено огляд наукових праць, статей, науково-популярних публікацій в Інтернеті, присвячених проблемам гендерного аспекту у мистецтві, зокрема жіночої візії та ролі досвіду жінок у їхніх мистецьких практиках, проблем жіночої суб'єктності у патріархальному наративі, гендерних ролей та стереотипів, статево-рольової ідентифікації тощо. Це праці авторок(ів), які заповнюють білі плями в історії мистецтва, пов'язані з творчістю жінок (Е. Ф. Еллет, Л. Нохлін та А. Сазерленд Гарріс, У. Чедвік та ін); публікації, присвячені проблемам методології та підходів до вивчення мистецтва (авторства М. Юр, Д. Скринник-Миської, О. Пушонкової, М. Хатт і Ш. Клонк); праці дослідниць, які послуговуються феміністичною, синтетичною методологією та розглядають взаємозв'язки фемінізму та сучасного мистецтва (К. Яковленко, О. Брюховецької, Л. Кульчинської, А. Кравець, О. Чепелик, Л. Нохлін, М. Рослер, Ю. Кристевої); публікації, пов'язані із застосуванням феміністичної оптики у мистецтвознавстві (авторства О. Брюховецької, Т. Злобіної, В. Горн, Е. Тобін), а також гендерного аналізу та вивчення гендерної проблематики (А. Шелковіної, О. Гончарової, О. Чепелик, О. Брюховецької, Л. Іваницької, Л. Буланової-Дувалко, Т. Злобіної, К. Фісун, С. Бем, К. Бетерсбі, У. Чедвік); публікації, присвячені проблематиці жіночої образності в українському мистецтві (О. Брюховецької, Т. Мельник, К. Фісун та ін); публікації, присвячені різноманітним жіночим мистецьким практикам (тексти К. Яковленко, Т. Жмурко, Т. Кочубінської, Г. Глеби, Л. Аполлонової, А. Ложкіної, О. Луковської, Л. Буланової-Дувалко, Т. Злобіної, О. Ременяки, М. Голубця, О. Годенко, О. Тарасенко, В. Шиллер, Л. Герман, К. Бадянової, М. Абрамович, Б. Квінн, Л. Селлерс).

При опрацюванні літератури було з'ясовано причини недостатньої представленості мистецтва жінок у мистецтвознавчих дослідженнях та історії мистецтва, а саме низка перешкод, які применшували значення жінок та обмежували їхню творчу і професійну свободу (і відповідно, репрезентацію в історії мистецтва): довгий час відсутній доступ до художньої (і не тільки) освіти, тиск соціальних та політичних факторів, які були перепорою для вільного і гармонійного поступу мистецтва жінок, а андроцентричність історії мистецтва не віддавала належну увагу їх присутності у сфері, де продовжували

домінувати чоловіки. Визначено, що закордоном у 1970-х роках вперше у сучасній історії жінки-мисткині почали об'єднуватися задля протесту проти їх ігнорування та виключення з експозиційного та інституційного простору, в якому переважали чоловіки. Цей протест втілювався як у теоретичному (академічному) полі, так і у практичному (мистецькому).

У межах дисертації визначено проблематику мистецтва жінок України та світу в історичному контексті; виявлено відмінності та спільні риси, притаманні розвитку мистецтва жінок в Україні та світі, зокрема у питаннях заявленої теми, медіумів та технологічних засобів. З'ясовано, що розвиток мистецтва жінок в українському культурному контексті має відмінності від явищ, які відбувалися в цей час у світовому мистецтві, зокрема зумовлені особливостями історичного розвитку та соціально-політичних процесів в Україні. Особливо помітно простежуються ці відмінності у період перебування України в складі СРСР, коли на фоні загальної ідеологічності культури та мистецтва, жорсткого контролю, художниці могли займатися творчою діяльністю в межах промислового виробництва художньої продукції, натомість табуованим було вільне висвітлення актуальних питань. У той час як західноєвропейські художниці досліджували питання гендерної рівності та ідентичності, українські мисткині в умовах відсутності незалежної національної держави зосереджувалися на пошуках національної ідентичності та збереженні тяглості і переосмисленні національних традицій у мистецтві. Відзначено, що в 1990-х роках спостерігається бурхливий розвиток українського мистецтва, поява нових течій та зацікавленість новими темами, історією і витоками української та світових культур, прискорене освоєння нових засобів та інструментів. З'ясовано, що 2000-і роки в Україні стали періодом сплеску громадянської активності, з яким пов'язаний помітний тематичний злам в українському мистецтві. Коло питань, до яких зверталися художниці і художники, розширилося, і водночас скоротилося відставання від культурних тенденцій у світі, зберігаючи при цьому локальні особливості.

Зібрано і опрацьовано мистецькі твори молодих художниць актуального мистецтва Києва 2000-2010-х років, розглянуто їхню виставкову діяльність. З'ясовано проблематику, яку розробляють молоді художниці, а саме теми жіночого досвіду, жіночності, гендеру і гендерних ролей, сексуальності, тілесності, насильства, культури взаємної згоди, жіночої праці, а також теми усвідомлення та переосмислення минулого, пам'яті, історії; місця особистості у соціумі та міському середовищі; питань урбаністики, екології, стосунків людини з природою; проблем, пов'язаних з війною, смертю та руйнацією; специфіки віртуального та реального; прекрасного і огидного та ін. Мисткині по-різному інтерпретують обрані теми і використовують різні підходи та

інструменти, створюючи множинність поглядів та спонукаючи до подальших дискусій. Охарактеризовано особливості візуальних інтерпретацій означених тем, низку художніх прийомів та медіумів, які використовують у творчих практиках жінки-художниці. На основі зібраного матеріалу визначено спрямування та творчі експерименти молодих художниць Києва 2000-2010-х років в традиційних та новаційних видах мистецтва: низка художниць працює за допомогою традиційних медіумів, як-от живопис (М. Скугерєва, А. Щербина, Н. Стешенко та ін.), графіка (М. Скугарєва, В. Ралко, А. Кахідзе, А. Щербина, К. Ярош та А. Ходькова, К. Лесів), скульптура (М. Куліковська, Ю. Беляєва, Н. Стешенко, П. Вербицька, К. Ярош та А. Ходькова), артбук (К. Лесів, О. Брюховецька, А. Кахідзе, А. Звягінцева, Я. М. Хоменко, Р. Рубан та ін.), рукоділля (А. Копиця, А. Щербина), ілюстрація та плакат (Клуб Pictoric). Молоді мисткині також активно використовують новітні медіуми, як-от цифрові технології (М. Прошковська, Ю. Беляєва), віртуальну реальність (Ю. Беляєва, Т. Кабаєва), відео (AntiGonna, К. Лесів, А. Щербина, Д. Кавеліна), фотографію (К. Лесів), інсталяцію (Д. Кольцова, К. Ярош та А. Ходькова, А. Копиця), перформанс (М.Куліковська, М. Прошковська, А. Мамай, К. Лесів та К. Лібкінд), акцію (А. Мамай, Д. Кавеліна), ленд-арт (К. Бучацька, Л. Іванова). Уточнено проблему дискримінуючого характеру практик декоративно-вжиткового мистецтва жінок у патріархальному дискурсі та з'ясовано особливості їх використання у сучасних мистецьких практиках на прикладі творів А. Копиці, А. Щербини, М. Скугарєвої. Показано, як молоді мисткині сміливо поєднують різноманітні медіуми, створюючи багатопланові мистецькі висловлювання.

З'ясовано, що останніми роками у світовому мистецтві формується та розвивається новий глобальний арт-простір, в який все впевненіше входить українське актуальне мистецтво, до якого зростає інтерес у світі. Спираючись на досвід світових мистецьких подій, українські мистецькі та культурні проєкти актуалізують сучасне мистецтво та його взаємодію із суспільством не лише на локальному, а й на міжнародному рівні. Підвищена мобільність діячів мистецтва, застосування новітніх технологій та засобів комунікації дозволяють максимально спростити ці процеси й активізувати глобальний мистецький діалог.

Відзначено, що сьогодні спостерігається синхронізація українського мистецького процесу зі світовим, художниці беруть до уваги як вітчизняні, так і світові тенденції та органічно інтегрують свою творчість у світовий контекст. Мистецькі практики жінок-художниць тепер мають відкритіший характер, стають вільнішими у проявах індивідуальності авторок і відображають їхні реакції у відповідь на культурні, суспільні і політичні зміни у світі та Україні,

часто використовуючи як особистий, так і універсальний досвід жінок. Феміністична спадщина все ще присутня у дискурсі, проте вона постійно переосмислюється у світлі сьогодення із врахуванням локальної специфіки. Мисткині не лише звертають увагу на проблеми, що стосуються передусім жінок, а й зачіпають універсальні питання і пропонують їх вирішення.

Дослідження творчості молодих художниць актуального мистецтва Києва 2000-2010-х років уможлиблює інтерпретацію даного художнього явища відповідно до світового процесу та відкриває перспективи подальшого вивчення проблематики українського мистецтва. Зараз, коли до нашої країни прикута увага світової спільноти, українське мистецтво і його представниці відіграють важливу роль культурних амбасадорів України у світі. Більш повне осягнення не лише мистецьких, але й складних соціокультурних процесів в Україні та світі дозволить простежити глобальний мистецький діалог та окреслити майбутні тенденції розвитку мистецтва України, інтерпретувати його відповідно до світового процесу, а також надасть глибше розуміння формування ідентичності України та її відображення і сприйняття у світовому контексті.

Ключові слова: київські художники, феміністичне мистецтво, концептуальне мистецтво, експеримент, живопис, відео-арт, перформанс, арттекстиль, артбук, українська скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, народна творчість, атрибуція, образ, гендер

SUMMARY

D. V. Lutsyshyna. The Creative Works of Young Female Contemporary Artists of Kyiv in the 2000-2010s. – A manuscript of the qualifying scientific work.

Dissertation for a Doctor of Philosophy Degree: Speciality 023 «Fine art, decorative art, restoration» (02 – Culture and Art). – The National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2022.

The significance of the research on the creative works of young female contemporary artists of Kyiv in the 2000-2010s lies in the shift from the Ukrainian cultural centrism to a broader context and the need for a fuller understanding of not only art, but also complicated socio-cultural processes in Ukraine and the world, as well as the loss/ formation of identity in the contemporary transitive art of Ukraine. The study of the creative works of female artists will allow us to trace the global art dialogue and define the future trends in the development of art, and interpret it according to the world art processes. The presence of young female artists of Kyiv is becoming more and more prominent in the art and culture of Ukraine and abroad,

however, their contribution to the development of contemporary art in Kyiv is not studied enough. This is caused by various factors: the works of young female artists have been created relatively recently, they often explore taboo topics, conduct bold experiments (often on the edge of practices that are perceived as marginal), the institutional support is often insufficient, and numerous projects are implemented as low-budget. Thus, the creative works of young female contemporary artists of Kyiv need proper research and professional assessment.

The scientific task of the dissertation lies in the research of the the creative works of young female contemporary artists of Kyiv in the 2000-2010s, evaluating their creative intentions and the ways of their implementation, determining the historical and socio-cultural context that influenced the creative works of young female artists, defining their relationships with the global art processes.

The scientific novelty lies in the conclusions regarding the evolution of the creative works of young female artists of Ukrainian and world art, their intentions and artistic experiments, in particular in the gender discourse, the exhibition activities of young female contemporary artists of Kyiv in the 2000-2010s. The collected facts and systematized resources hold value for the further scientific research of the art and culture of Ukraine.

The methods used in the research are determined by the subject and tasks of the dissertation and are based on the analysis of the creative works of young female artists in the connection with historical, socio-cultural and technological aspects, as well as the gender aspect (taking into account the problems explored by the female artists). The use of feminist optics in the study appears relevant, because the gender of the author of the artwork, as well as the gender of the spectator, plays a significant role in the process of creation and perception.

A number of scientific works, articles, and publications on the Internet has been studied, focusing on the problems of the gender aspect in art, in particular the female vision and the role of women's experience in their art, the problems of female subjectivity in the patriarchal narrative, gender roles and stereotypes, sex and gender identification etc. These are the works of authors who fill in the blind spots in the history of art regarding the creative works of women (E. F. Ellet, L. Nochlin and A. Sutherland Harris, W. Chadwick, etc.); publications dedicated to the problems of methodology and approaches to the art studies (by M. Yur, D. Skrynnyk-Myska, O. Pushonkova, M. Hutt and C. Klonek); works of researchers who use feminist, synthetic methodology and explore the relationships between feminism and contemporary art (K. Yakovlenko, O. Briukhovetska, L. Kulchynska, A. Kravets, O. Chepelyk, L. Nochlin, M. Rosler, Yu. Krysteva); publications focused on the use of feminist optics in art history (by O. Briukhovetska, T. Zlobina, V. Horne, A. Tobin), as well as gender analysis and the study of gender-related problems (by A.

Shelkovina, O. Goncharova, O. Chepelyk, O. Briukhovetska, L. Ivanytska, L. Bulanova-Duvalko, T. Zlobina, K. Fisun, S. Bem, C. Battersby, W. Chadwick); publications focused on the female imagery in Ukrainian art (O. Briukhovetska, T. Melnyk, K. Fisun etc.); publications on various female artistic practices (by K. Yakovlenko, T. Zhmurko, T. Kochubinska, G. Gleba, L. Apollonova, A. Lozhkina, O. Lukovska, L. Bulanova-Duvalko, T. Zlobina, O. Remeniaka, O. Godenko, O. Tarasenko, V. Schiller, L. German, K. Badianova, M. Holubets, M. Abramovich, B. Quinn, L. Sellers).

The research of the scientific literature clarified the reasons for the underrepresentation of women's art in the art studies and art history, namely a number of obstacles that belittled the importance of female artists and limited their creative and professional freedom (hence, their representation in the history of art): for a long time women had no access to art (but not only art) education, the pressure of social and political factors that was an obstacle on the way to free and harmonious progress of women's art, and the androcentricity of art history did not pay due attention to the female artists' presence in a field that was dominated by men. It is emphasised that in the 1970s for the first time in the modern history women artists abroad began uniting to protest against disregard and exclusion from the exhibitions and institutions where men prevailed. This protest took place both in the theoretical (academic) field and in the practical (art) field.

In the dissertation, the problems of women's art in the historical context of Ukraine and the world are defined; the differences and common features of women's art development in Ukraine and the world are revealed, in particular regarding the subject of the research, art mediums and technologies. It is elaborated that the development of women's art in the Ukrainian cultural context has a number of differences from the phenomena that took place at the same time in the world due to the peculiarities of historical development and socio-political processes in Ukraine. These differences are especially noticeable during the period when Ukraine was part of the USSR, where due to the strict control and dominance of ideology in art and culture female artists could engage in creative activities limited to industrial production of art products while the free coverage of relevant problems was taboo. While the Western European female artists were exploring the issues of equality and gender identity, in the absence of an independent national state Ukrainian artists were focused on the search for national identity and the preservation of continuity and revision of national traditions in art. In the 1990s a boost in the development of Ukrainian art could be observed, new trends and interest in new topics as well as the history and origins of Ukrainian and world culture appeared, and adoption of new means and tools sped up. It is made clear that the 2000s in Ukraine was a period of civic activity, which is associated with a noticeable thematic shift in Ukrainian art.

The range of problems explored by the female artists has widened, while the gap between the cultural trends in Ukraine and the world has decreased, still preserving the local peculiarities.

During the research the artworks of young female contemporary artists of Kyiv in the 2000-2010s were collected and processed, and their exhibition activity was examined. Moreover, the problems explored by young women artists are defined in the research, namely the topics of female experience, femininity, gender and gender roles, sexuality, physicality, violence, mutual consent, women's work, as well as the topics of exploration and reinterpretation of the past, memory, and history; a person's role in the society and urban environment; issues of urban planning, ecology, relations between a human and nature; problems related to war, death and destruction; specifics of the virtual and real, beautiful and ugly, etc. The female artists interpret these topics in different ways and apply different approaches and tools, creating a plurality of views and encouraging further discussions. The features of visual interpretations of these topics, a number of art techniques and mediums used in the creative practices of female artists are characterized. Based on the collection of artworks, the intentions and creative experiments of young female artists of Kyiv in the 2000s-2010s in traditional and innovative art forms are elaborated: a number of artists use traditional mediums, such as painting (M. Skuharieva, A. Shcherbyna, N. Steshenko and etc.), graphics (M. Skuharieva, V. Ralko, A. Kakhidze, A. Shcherbyna, K. Yarosh and A. Khodkova, K. Lesiv), sculpture (M. Kulikovska, Yu. Beliaeva, N. Steshenko, P. Verbytska, A. Shcherbyna), illustration and poster (Club Pictoric). Young female artists also actively use mediums such as digital technologies (M. Proshkovska, Yu. Beliaeva), virtual reality (Yu. Beliaeva, T. Kabaieva), video (AntiGonna, K. Lesiv, A. Shcherbyna, D. Kavelina), photography (K. Lesiv), installation (D. Koltsova, K. Yarosh and A. Khodkova, A. Kopytsia), performance (M. Kulikovska, M. Proshkovska, A. Mamai, K. Lesiv and K. Libkind), action (A. Mamai, D. Kavelina), land art (K. Buchatska, L. Ivanova). The problem of the discriminatory attitude to women's decorative art and handicraft in the patriarchal discourse is clarified and the peculiarities of their use in contemporary art are described using the examples of A. Kopytsia, A. Shcherbyna, and M. Skuharieva's creative works. It is shown how female artists boldly combine various mediums to create complex artistic expressions.

It is pointed out that in recent years, a new global art space has been developing in the world art into which Ukrainian art is actively integrating, while gaining more international interest. Based on the experience of the world art events, Ukrainian art and cultural projects update modern art and its interaction with society not only at the local, but also at the international level. The increased mobility of artists, the use

of the new technologies and means of communication simplify these processes as much as possible and encourage the global art dialogue.

The current synchronization of the Ukrainian art process with the world processes is emphasized, female artists take into account both Ukrainian and world trends and organically integrate their art into the world context. The artistic practices of women artists now are more open and free in the manifestations of the individuality of the authors and reflect their reactions in response to the cultural, social and political changes in the world and Ukraine, often using both personal and universal experiences of women. The feminist legacy is still present in the discourse, but it is constantly reinterpreted and reconstructed according to the modern specificity. Not only do the young female artists pay attention to the issues that primarily concern women, but they also reflect on universal problems and offer their own solutions.

The study of the creative works of young female artists of Kyiv in the 2000s-2010s makes it possible to interpret this art phenomenon in accordance with the world cultural processes and opens up prospects for the further research on the problems of Ukrainian art. Now, when the attention of the world is focused on Ukraine, its art and female artists play an important role as cultural ambassadors of Ukraine in the world. A fuller research of art and complex socio-cultural processes in Ukraine and the world will allow us to understand the global art dialogue and predict the future trends in the development of Ukrainian art, interpret it according to the world processes, and also provide a deeper understanding of the Ukrainian identity's development, its reflection and perception in the world context.

Keywords: artists of Kyiv, feminist art, conceptual art, experiment, painting, video art, performance art, art textile, art book, Ukrainian sculpture, decorative and applied art, folk art, attribution, image, gender.